

УДК 340.6:636.09:504:343.296

Яценко Іван Володимирович

*доктор ветеринарних наук, професор, провідний науковий співробітник
лабораторії фізичних, хімічних, біологічних та молекулярно-генетичних
досліджень*

*Національний науковий центр «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України
(м. Харків, Україна)*

МОЖЛИВОСТІ СУДОВО-ВЕТЕРИНАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ВЕДЕННЯ АГРЕСИВНОЇ ВІЙНИ

POSSIBILITIES OF FORENSIC VETERINARY EXAMINATION IN PROVIDING COMPENSATION FOR DAMAGE CAUSED AS A CONSEQUENCE OF WAGING A WAR OF AGGRESSIVENESS

У тезах висвітлюються можливості судово-ветеринарної експертизи у забезпеченні відшкодування шкоди, завданої внаслідок ведення агресивної війни. Стверджується, що суб'єктом судово-ветеринарної експертизи є лікарі ветеринарної медицини, котрі мають кваліфікацію судового експерта за спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження». Об'єктами дослідження є живі тварини та трупи тварин або їх рештки. Аргументовано, що за результатами дослідження об'єктів судовий експерт визначає ступінь тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, встановлює її каліцтво, як наслідок ушкодження, причину смерті, а також причинно-наслідковий зв'язок між ушкодженнями і негативними наслідками для здоров'я і життя тварини.

Ключові слова: судово-ветеринарна експертиза, судовий експерт, труп тварини, жива підекспертна тварина, каліцтво тварини, шкода здоров'ю.

The theses shown the forensic veterinary examination possibilities in ensuring compensation for damage caused as a result of waging an aggressive war. It is claimed that the forensic veterinary examination subjects are veterinarians who have the forensic expert qualification in the specialty: 18.1 «Veterinary research». The research objects are live animals and animal corpses or their remains. It is argued that based on the results of the examination of the objects, the forensic expert determines the degree of severity of the damage caused to the animal's health, establishes its mutilation as a result of the damage, the cause of death, as well as the cause-and-effect relationship between the damage and the negative consequences for health and animal life.

Keywords: forensic veterinary examination, forensic expert, animal corpse, live animal under examination, animal mutilation, damage to health.

Військова агресія російської федерації проти України у 2022 р. вже завдала та продовжує завдавати багато шкоди: зареєстровані численні людські жертви, частково, а подекуди й повністю зруйнована інженерна інфраструктура, зруйновано або пошкоджено житлові будинки, промислові об'єкти, та виробничі потужності, серед яких і аграрні комплекси для утримання сільськогосподарських тварин: свиней, великої рогатої худоби, овець, кіз, коней, птиці, а також фермерські господарства, індивідуальні підсобні господарства, зоопарки, екопарки, притулки для тварин. Все це завдало значних збитків економіці України взагалі, а також тваринницькій галузі, зокрема. У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають питання про механізми відшкодування збитків постраждалим суб'єктам [1].

Від ворожих ракет та снарядів гинуть не лише люди, а й тварини. Покажимо на кількох конкретних випадках із воєнної хроніки. Так, під час обстрілів на молочній фермі підприємства «Агромол» у Харківській області загинуло дві третини корів від загального поголів'я [2]. На території Чкалівської громади, що на Харківщині, через обстріли три ангари агропідприємства згоріли разом із коровами. Також повністю була знищена ферма у Вовчанському районі, а сотні тварин були вбиті. Через обстріли окупантів, згоріла ферма разом із тваринами у Малій Рогані. На станції «Александрія» у селищі Гостомель Київської області російські війська знищили стайню, у якій згоріли живцем коні. Внаслідок бомбардувань російськими літаками ферми в Анисові, що на Чернігівщині, загинули сотні тварин, живцем згоріли та померли від осколкових поранень майже 80 телят, 60 новонароджених і понад 40 корів. На найбільшій у Європі птахофабриці у Чорнобаївці, що на Херсонщині, загинуло 4 мільйони курей. Також росіяни вбили близько 100 тварин, зруйнували частину вольєрів і повністю знищили інфраструктуру екопарку Фельдмана у м. Харкові [3].

У цілому тваринництво в Україні за 2022 р. знищено на 15 % від загального обсягу. Протягом 2022 р. чисельність поголів'я великої рогатої худоби скоротилась на 300 000 тварин, тобто на 8-10 % проти 2021 р. Серед основних причин такого скорочення асоціація виробників молока вважає загибель тварин від вогнепальних і осколкових ушкоджень під час бойових дій [3].

Від початку війни проведено кілька наукових форумів, зокрема й науково-практична конференція 22.06.2022 на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, де вченими-юристами були розглянуті проблеми законодавчого забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, учинених під час воєнного стану, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Проте, українське законодавство у цій сфері залишається недосконалим, зокрема й щодо визначення шкоди та відшкодування збитків у тваринницькій галузі.

З огляду на зазначене, для визначення шкоди, заподіяної здоров'ю і життю тварин внаслідок воєнних дій, вагоме значення має судово-ветеринарна експертиза, яка започаткована у 2019 р. за ініціативи Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» у системі експертних установ Міністерства юстиції України [4].

Предметом судово-ветеринарної експертизи є сукупність фактичних даних та обставин справи (провадження), пов'язаних із шкодою, заподіяною здоров'ю і життю тварини, зокрема, характером, механізмом, черговістю, послідовністю, тяжкістю, прижиттєвістю чи посмертністю та давністю утворення тілесних ушкоджень, виникненням і поширенням захворювань тварин, виникненням їх каліцтва чи причиною смерті, встановлених судово-ветеринарним експертом на підставі використання спеціальних знань, шляхом застосування відповідних засобів (методів) за результатами проведеного всебічного дослідження об'єктів, як носіїв інформації, з метою розв'язання ідентифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань судово-ветеринарної експертизи [5].

Суб'єктом судово-ветеринарної експертизи живих тварин є лікарі ветеринарної медицини, котрі мають кваліфікацію судового експерта за спеціальністю: 18.1 «Ветеринарні дослідження».

Залучення судово-ветеринарних експертів для встановлення розладу здоров'я або причини смерті тварин внаслідок воєнних дій зумовлене потребою правоохоронних органів для правильної кваліфікації правопорушень, а також суспільства – у справедливому судочинстві. Так, можливостями судово-ветеринарної експертизи під час розслідування воєнних злочинів російської федерації, у результаті яких загинули тварини, а також для забезпечення відшкодування шкоди є такі:

1) участь судово-ветеринарного експерта у якості спеціаліста під час огляду місця події;

2) вирішення питань під час проведення судово-ветеринарної експертизи, зокрема таких:

– Якої статі, віку труп тварин, які його фізіологічні особливості?

Які тілесні ушкодження виявлені у трупа тварини, яка їх локалізація і характер?

Який механізм та яка черговість і послідовність заподіяних тілесних ушкоджень?

Яка причина смерті тварин, труп якої досліджено?

Яка давність утворення ушкоджень, виявлених у трупа тварини. Прижиттєвий чи посмертний характер вони носять?

Якого ступеня тяжкості тілесні ушкодження, виявлені у трупа тварини?

Чи є ушкодження, виявлені у трупа тварини, смертельними?

Які ускладнення здоров'я від заподіяних ушкоджень виникли за життя тварини?

Чи є ці ускладнення смертельними?

Чи є виявлені в підекспертному трупі тварини тілесні ушкодження каліцтвом?

Чи є на підекспертному трупі тварини характерні ознаки ушкодження, за якими можна встановити характер та особливості зброї чи інших знарядь, якими заподіяні травми?

Чи існує причинно-наслідковий зв'язок між виявленими тілесними ушкодженнями і смертю тварини?

Чи спричинили виявлені ушкодження фізичний біль, страждання і мучення тварини перед смертю?

Якщо ж об'єктом судово-ветеринарного дослідження буде жива підекспертна тварина, з тілесними ушкодженнями, то за допомогою судово-ветеринарної експертизи можуть бути вирішені такі основні питання:

– Яким є характер ушкоджень з ветеринарної точки зору та яка їх локалізація?

– Який механізм, черговість та послідовність виникнення ушкоджень у підекспертної тварини?

Чи могли виявлені ушкодження виникнути без стороннього втручання?

Чи можна за характером ушкодження тіла тварини встановити, яким видом знаряддя заподіяні травми? (зазначене питання може вирішуватись комплексною судовою ветеринарно-трасологічною експертизою).

– Яка давність виникнення ушкоджень?

– Якого ступеня тяжкості кожне з ушкоджень?

Чи є ушкодження, небезпечними для життя у момент їх заподіяння, а якщо так, то чим зумовлена їх небезпечність?

До яких наслідків для здоров'я тварини призвело кожне із заподіяних ушкоджень, і якими є наслідки у їх сукупності?

Чи існує причинно-наслідковий зв'язок між заподіяними тварині тілесними ушкодженнями за встановлених обставин і розладом її здоров'я?

Чи призвели до каліцтва тварини заподіяні їй ушкодження за встановлених обставин як кожне окремо, так і у сукупності?

Чи є ушкодження, виявлені на тілі тварини, ушкодженнями її екстер'єру та чи призвели вони до його знівечення (особливо це стосується коней спортивних порід, зоопаркових, циркових тварин тощо!)?

Чи спричинили тілесні ушкодження фізичний біль і страждання тварини?

Для забезпечення експертної діяльності автор цієї роботи у межах виконання НДР у ННЦ «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» брав участь у розробці та обґрунтуванні правил судово-ветеринарного визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, методики судово-ветеринарного дослідження живої підекспертної тварини, порядку вилучення об'єктів судово-ветеринарної експертизи з трупа тварини для лабораторних досліджень, методики судово-ветеринарного дослідження тварин з метою встановлення їх каліцтва, методики судово-ветеринарної експертизи трупів тварин; а також аргументував особливості укладання висновку судово-ветеринарного експерта за результатами судово-ветеринарного дослідження трупів ссавців та птиці, а також живих підекспертних тварин.

Крім того, автором тез підготовлено до друку навчальні посібники «Судово-ветеринарна танатологія», «Практика судово-ветеринарної експертизи трупів тварин», «Практика судово-ветеринарної експертизи з визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини», «Практика судово-ветеринарної експертизи із встановлення каліцтва тварини», до яких увійшли власні судово-експертні надбання, у т. ч. й під час воєнних подій. Зазначені навчальні посібники будуть корисними як для практикуючих судово-ветеринарних експертів, так і прокурорів, слідчих, дізнавачів, суддів, викладачів та студентів.

Таким чином, розробка та впровадження у судово-експертну діяльність нових методів, способів та засобів судово-ветеринарної експертизи розширює її можливості, створює умови для надання обґрунтованого й об'єктивного висновку експерта, як засобу доказування у судочинстві, у т. ч. й для забезпечення відшкодування шкоди, завданої внаслідок ведення агресивної війни проти України.

Перелік посилань

1. Капліна О. В. Відшкодування шкоди, завданої громадянину внаслідок збройної агресії: кримінальний процесуальний аспект. *Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації*: тези наук.-практ. конференції (м. Харків, 22.06.2022). Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. С. 12-17.

2. Окупанти в Харківській області розгромили ферму й убили 2 тис. корів. *Сайт інтернет-видання «ГОРДОН» (gordonua.com)*. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/okupanti-na-harkivshchini-rozгромili-fermu-ta-vbili-dvi-tisjachi-koriv-1634798.html>.

3. Ситуація на тваринницьких фермах України під час війни: звіт зоозахисників ГО «Відкриті клітки Україна». *Сайт «Рубрика. Все по полочках». ТОВ «ІА» Рубрика*. URL: <https://rubryka.com/2022/06/24/tvarynnytski-fermy-vijna/>.

4. Ключев О. М. Удосконалення експертного забезпечення правосуддя: теоретичні, правові та організаційні аспекти. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: збірник наукових праць. 2019. Вип. 19. С. 102-117. DOI: 10.32353/khrife.1.2019.08.

5. Яценко І. В. Предмет судово-ветеринарної експертизи та його значення в теорії і практиці судової експертизи. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. Серія «Право». 2022. Вип. 73, ч. 2. С. 154-173. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.73.55.